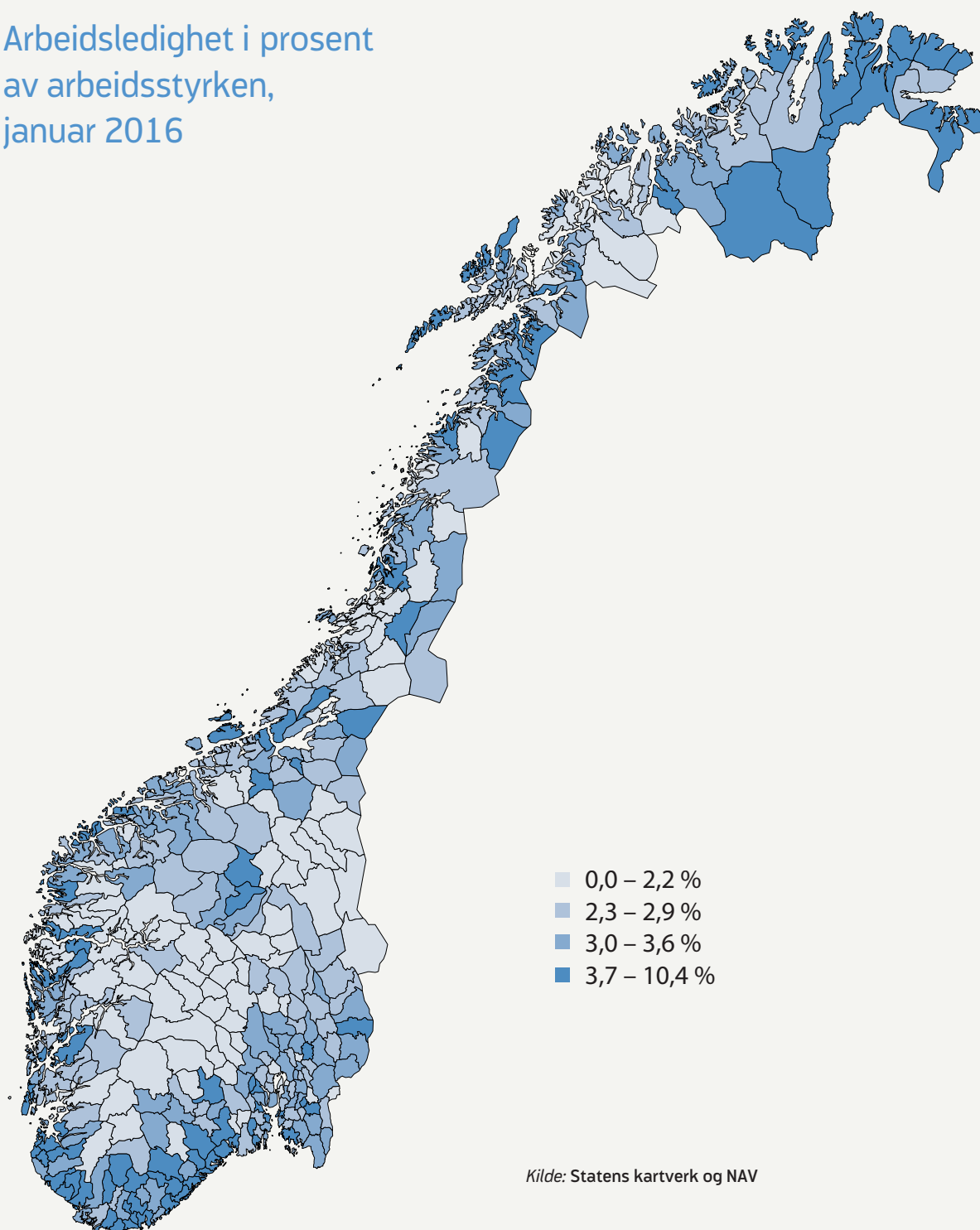

Arbeidsledighet i prosent av arbeidsstyrken, januar 2016

UTVIKLINGEN PÅ ARBEIDSMARKEDET¹

NAVs arbeidsmarkedsprognose

Sammendrag

Nedgangskonjunktoren vi nå er inne i har ført til lavere sysselsettingsvekst og økt arbeidsledighet, og den registrerte ledigheten har økt hver måned siden januar 2015. I perioden fra januar 2015 til januar 2016 økte bruttoledigheten med 1 100 personer i gjennomsnitt per måned, mens antallet helt ledige økte med 800 personer i gjennomsnitt. Det er imidlertid store geografiske forskjeller, og i fylker med mange oljerelaterte arbeidsplasser øker ledigheten, mens den har holdt seg stabil i fylker med lite oljerelatert næringsliv. Ledigheten har økt aller mest i Rogaland, men utover i 2015 har ledigheten økt også i Agder, Hordaland og Møre og Romsdal. I resten av landet har ledigheten stort sett holdt seg stabil.

Vi venter at oljeprisen vil stige svakt utover 2016 og 2017, men holde seg på et lavt nivå. Oljeinvesteringene anslås å fortsette å falle både i år og neste år, og dette bidrar til at sysselsettingen i oljerelatert virksomhet fortsetter å falle. Samtidig vil kronekursen holde seg svak, noe som vil bidra til økt eksport, økte investeringer i tradisjonell industri og økt aktivitet innen reiseliv. Vi anslår også at lav rente og boligprisveksten vi har hatt vil bidra til høyere boliginvesteringer de neste årene.

Samlet venter vi at nedgangskonjunktoren vi nå er inne i vil fortsette i år, og at arbeidsledigheten vil fortsette å øke. Vi anslår at antallet helt ledige vil øke fra et gjennomsnitt på 80 600 i 2015 til 91 000 i 2016, noe som tilsvarer en ledighet på 3,3 prosent. I 2017 anslår vi at økte investeringer, økt eksport og økt privat konsum vil bidra til at vi går inn i en moderat oppgangskonjunktur. Dermed vil også ledigheten begynne å gå noe ned igjen. Fordi vi går inn i 2017 med en ledighet på anslagsvis 95 000, vil likevel snittet for 2017 bli noe høyere enn i 2016. Vi beregner den gjennomsnittlige ledigheten i 2017 til å bli 92 000.

¹ NAVs prognoser er utarbeidet av prognosegruppen i Arbeids- og velferdsdirektoratet. Artikkelen er skrevet av Johannes Sørbø.

Utviklingen på arbeidsmarkedet

Svak vekst i sysselsettingen

Ifølge kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR) fortsatte sysselsettingen å vokse de tre første kvartalene i 2015, men i et lavere tempo enn de siste årene. Fra tredje til fjerde kvartal falt sysselsettingen med 3 300 personer, justert for normale sesongvariasjoner (figur 1). Dette er første gang siden finanskrisen at sysselsettingen faller. Det er imidlertid store forskjeller mellom ulike næringer. Fallende oljepris og oljeinvesteringer har ført til lavere aktivitet og fall i sysselsettingen i de oljerelaterte næringene (figur 2). Innen utvinning av råolje og naturgass økte sysselsettingen fram til slutten av 2013, men begynte så å falle i 2014. I 2015 har den negative utviklingen akselerert. I fjerde kvartal 2015 var det om lag 7 000 færre sysselsatte innen denne næringen enn to år tidligere, noe som tilsvarer en nedgang på elleve prosent. Også innen industrien falt sysselsettingen i 2015, i all hovedsak på grunn av lavere sysselsetting i den oljerelaterte industrien. Andre deler av industrien, eksempelvis næringsmiddelindustrien og produksjon av metaller, hadde en økning i sysselsettingen. Innen flere næringer som ikke er oljerelatert, steg sysselsettingen. Dette gjelder blant annet store næringer som bygg og

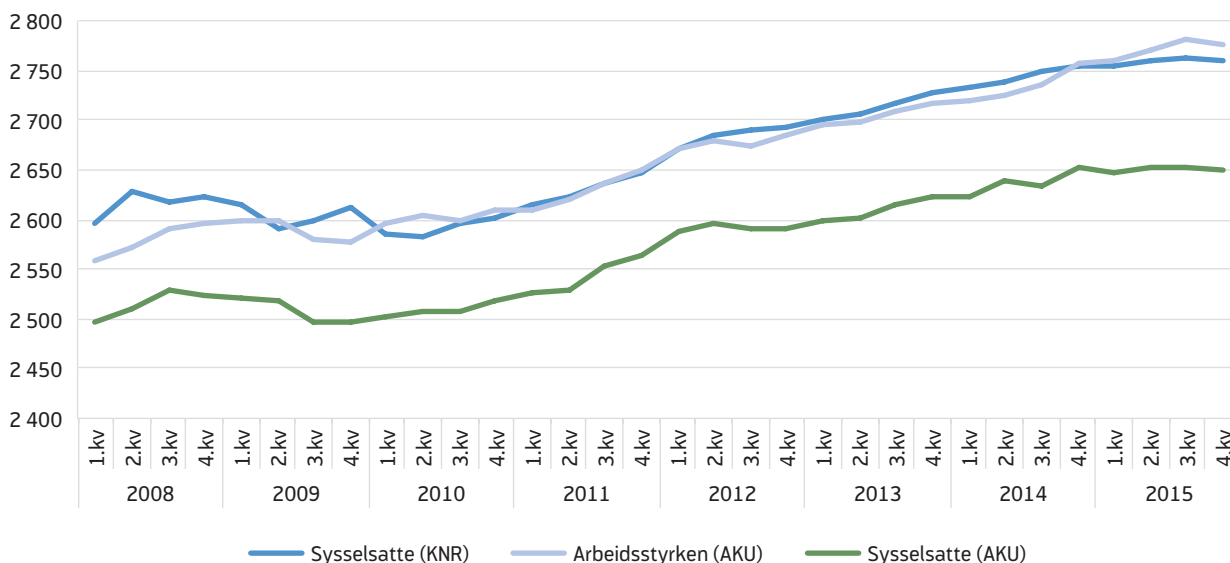
anlegg og helse- og sosialtjenester, men også overnattings- og serveringsvirksomhet. Sistnevnte næring har blant annet nytt godt av den svake kronekursen.

Målt ved SSBs arbeidskraftundersøkelse¹ (AKU) stoppet sysselsettingsveksten opp ved årsskiftet 2014/2015, og var marginalt lavere i fjerde kvartal 2015 enn ett år tidligere. I og med at befolkningen i yrkesaktiv alder fortsatte å vokse gjorde dette at andelen som var sysselsatt falt fra 68,5 til 67,6 prosent av befolkningen. Det var også en nedgang på 19 000 heltidssysselsatte, og en like stor økning i antallet som jobber deltid. Økning i deltidsarbeid gjaldt særlig unge menn, og det var ofte kort deltid (mindre enn 20 timer i uken). Trolig henger dette sammen med nedgangen vi ser i oljebransjen og oljerelatert industri, hvor særlig mange menn har mistet jobben.

Lavere yrkesdeltakelse

Arbeidsstyrken er summen av de sysselsatte og arbeidsledige i yrkesaktiv alder (15–74 år), og tilsvarer tilbudet av arbeidskraft. Ifølge sesongjusterte AKU-tall fortsatte antall personer i arbeidsstyrken å øke fram til tredje kvartal 2015, før det kom en ned-

Figur 1. Sysselsatte ifølge Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelse (AKU) og kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR). Arbeidsstyrken ifølge AKU. Sesongjustert. 1 000 personer

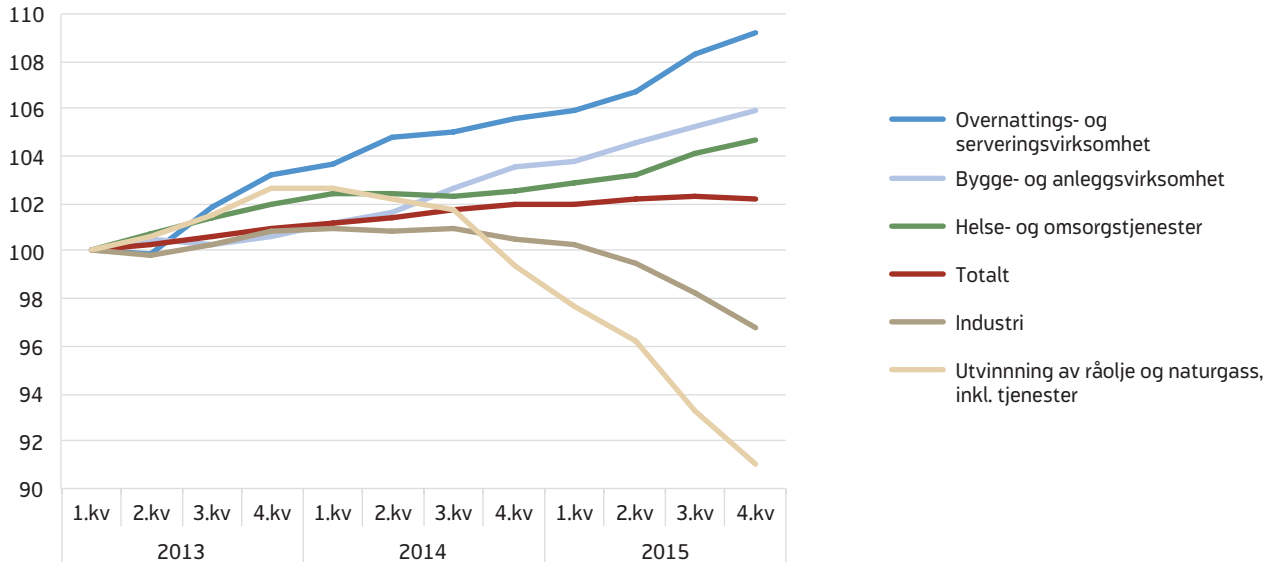

Kilde: SSB

.....

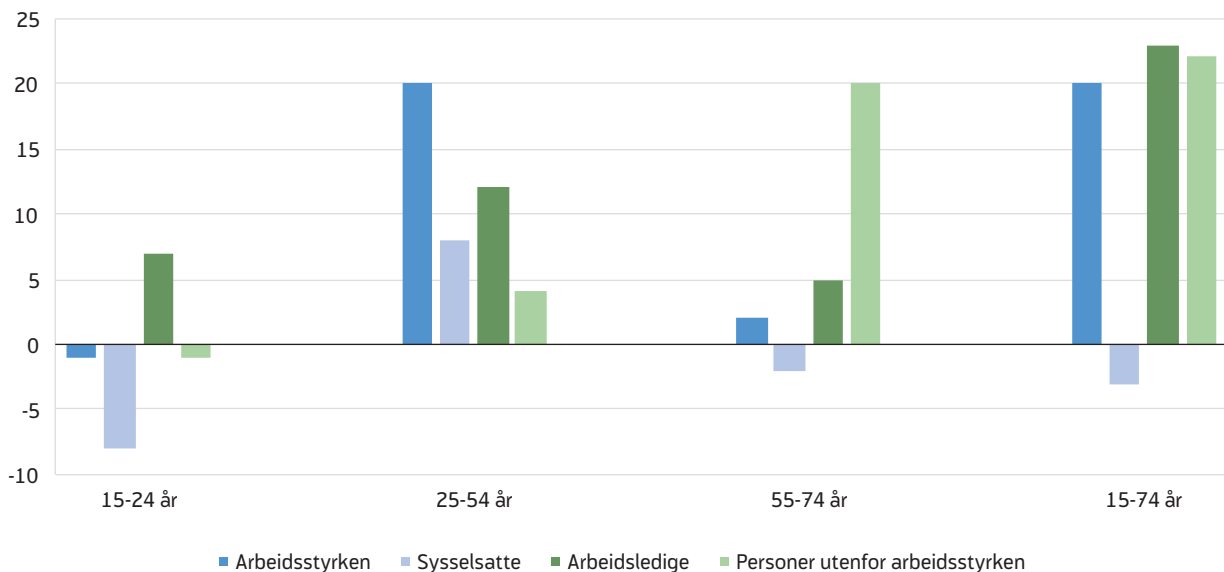
¹ Sysselsettingen målt ved AKU inkluderer kun personer registrert bosatte i Norge, og er derfor lavere enn sysselsettingen slik den beregnes i kvartalsvis nasjonalregnskap. Sistnevnte inkluderer også midlertidig sysselsatte som ikke er registrert bosatte.

Figur 2. Sesongjustert utvikling i sysselsettingen i utvalgte næringer. Kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR). Indeksert: 1. kvartal 2013 =100

Kilde: SSB

Figur 3. Endringer i befolkningen i yrkesaktiv alder etter arbeidsstyrkestatus. 1 000 personer. 4. kvartal 2014 – 4. kvartal 2015

Kilde: SSB

gang i fjerde kvartal (figur 1). Økningen i arbeidsstyrken gjennom første del av 2015 var også så stor at yrkesdeltakelsen faktisk var høyere enn ett år tidligere i denne perioden, noe som ikke er vanlig i en nedgangskonjunktur med økende arbeidsledighet. Mot slutten av 2015 falt imidlertid yrkesdeltakelsen.

Fra fjerde kvartal 2014 til fjerde kvartal 2015 økte befolkningen i yrkesaktiv alder med 42 000 personer. 22 000 av disse var utenfor arbeidsstyrken, mens arbeidsstyrken altså økte med 20 000 personer (figur 3). Økningen i arbeidsstyrken skyldes flere arbeidsledige, mens sysselsettingen falt med 3 000 personer i denne perioden. Yrkesdeltakelsen var på 70,7 prosent i fjerde kvartal 2015, som er 0,2 prosentpoeng lavere

enn i fjerde kvartal 2014. Fallet i yrkesdeltakelsen var størst for personer i aldersgruppen 55–74 år, hvor det var en stor økning i antallet personer utenfor arbeidsstyrken. Fallet i sysselsettingen det siste året har vært størst for de under 25 år. Dette motsvares av at flere i

TO MÅL PÅ ARBEIDSLEDIGHETEN I NORGE

NAV's ledighetstall viser antall personer som registrerer seg som arbeidssøkere hos NAV. Statistisk sentralbyrås (SSB) arbeidskraftundersøkelse (AKU) er en utvalgsundersøkelse som kartlegger arbeidsstyrken, sysselsettingen og arbeidsledigheten. Personer uten arbeid, som ikke har rett på dagpenger eller til å delta på arbeidsmarkedstiltak, kan mangle incentiv til å registrere seg som arbeidssøker hos NAV samtidig som de svarer i AKU at de er ledige og aktivt søker arbeid. Dette er en av grunnene til avviket mellom antall registrerte ledige hos NAV og ifølge AKU. For nærmere forklaring om avviket mellom registrert ledighet og AKU-ledighet, se <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/akumnd/tilleggsinformasjon/arsaker-til-avvik-i-ledighetstallene-til-nav-og-ssb>. Se også «Begreper og definisjoner» bakerst i publikasjonen for en detaljert beskrivelse av de ulike arbeidsmarkedsvareblene.

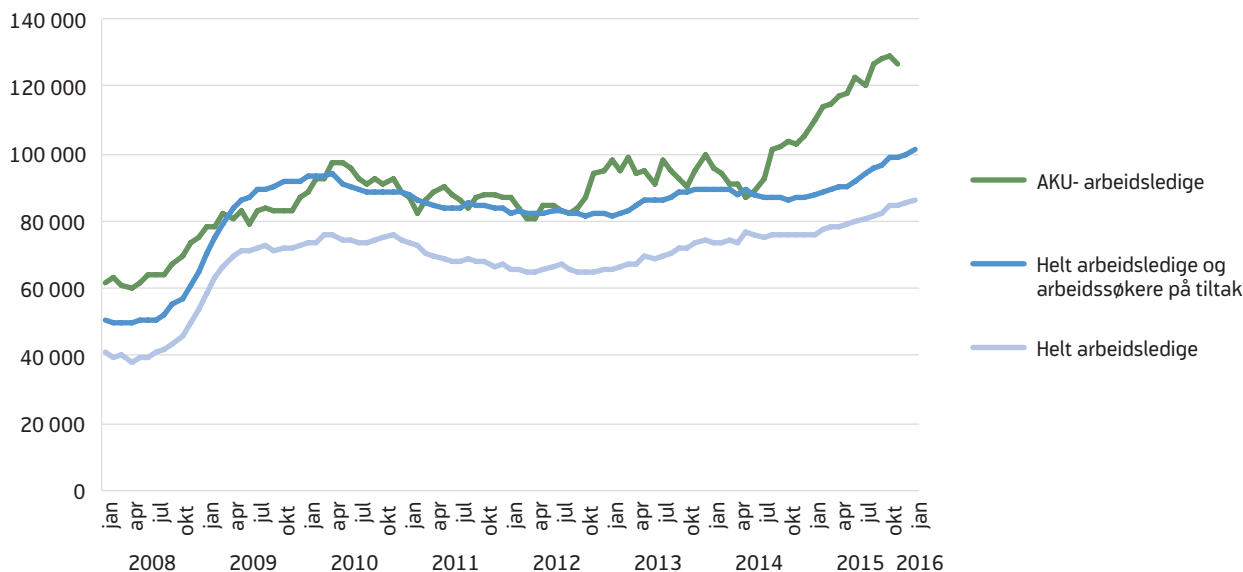
denne aldersgruppen er ledige, slik at yrkesdeltakelsen har holdt seg stabil.

Økende ledighet

Arbeidsledigheten økte i 2015. Målt ved AKU begynte arbeidsledigheten å øke sommeren 2014, og fram til høsten 2015 økte den betydelig raskere enn den registrerte ledigheten (se figur 4). Fra mai 2014 til august 2015 ble det 40 000 flere arbeidsledige i følge sesongjusterte tall fra AKU. I samme periode økte bruttoledigheten, med drøyt 6 000 personer. Bruttoledigheten er summen av de som er registrert hos NAV som helt ledige eller arbeidssøkere på tiltak. Det ble altså målt langt større økning i arbeidsledigheten i denne perioden enn under finanskrisen ifølge tall fra AKU, men en del av dette skyldtes at yrkesdeltakelsen økte fra mai 2014 til august 2015. Hadde yrkesdeltakelsen i august 2015 vært uendret fra mai året før, ville dette gitt 15 000 færre arbeidsledige. Fra august til november 2015 har imidlertid arbeidsledigheten målt ved AKU sluttet å øke, og yrkesdeltakelsen begynte å falle. I november var arbeidsledigheten på 4,6 prosent ifølge AKU.

Antall registrerte helt ledige hos NAV økte jevnt gjennom 2015. I gjennomsnitt var 80 600 personer registrert som helt ledig i 2015, men til sammen var 302 700 ulike personer registrert som helt ledige i løpet av året. Det er 19 700 flere enn i 2014. I januar 2016 var det 10 700 flere helt ledige enn i januar 2015.

Figur 4. Utviklingen i antallet registrerte helt ledige, summen av helt ledige og arbeidssøkere på tiltak (bruttoledigheten) og arbeidsledige ifølge Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelse (AKU). Sesongjusterte tall

Kilde: SSB og NAV

Dermed var 93 300 personer registrert som helt ledige. Det tilsvarer 3,4 prosent av arbeidsstyrken, mot 3,0 prosent i januar i fjor.

Bruttoarbeidsledigheten har økt noe mer det siste året enn antallet helt ledige. Det skyldes at antallet arbeidssøkere på tiltak har økt. Ved utgangen av januar i år var det 109 300 helt ledige og arbeidssøkere på tiltak, tilsvarende 4,0 prosent av arbeidsstyrken mot 3,5 i januar i fjor. Bruttoledigheten har dermed økt med 14 600 personer det siste året.

Bruttoledigheten har økt mest i yrkesgrupper knyttet til oljeindustrien (figur 5). Den største oppgangen har gruppen ingeniører og ikt-fag opplevd, med en vekst på 67 prosent sammenliknet med januar 2015. Det er særlig ingeniører og sivilingeniører innen petroleumsfag som har hatt en økning i ledigheten. Bruttoledigheten innen ingeniør- og ikt-fag var i januar på 3,3 prosent av arbeidsstyrken, og er fortsatt under den gjennomsnittlige ledigheten, som ligger på 4 prosent. Industrierbeidere har også hatt en betydelig økning i bruttoledigheten det siste året, noe som også henger sammen med utviklingen i oljebransjen. Det samme gjelder meglere og konsulenter, og i Rogaland ser vi også en økning i mer administrative yrker. Også dette skyldes nedgangen i oljebransjen. Bruttoledigheten har

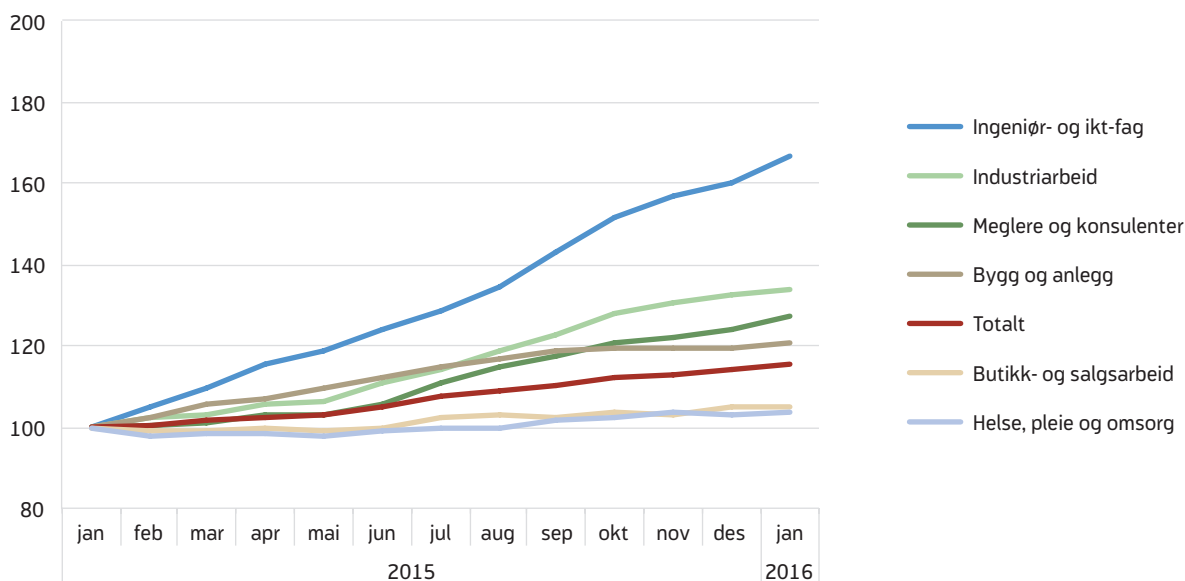
økt for alle yrkesgruppene gjennom det siste året, men for enkelte yrkesgrupper, som barne- og ungdomsarbeid, helse, pleie og omsorg og undervisning, er økningen liten.

Store regionale forskjeller

Nedgangen i oljebransjen og oljerelatert industri gir store regionale forskjeller i utviklingen på arbeidsmarkedet. Dette blir ytterligere forsterket av at svak krone og lav rente bidrar til at andre deler av næringslivet går bra. Rogaland er fylket som har klart høyest andel sysselsatte innen oljerelaterte næringer. Ifølge en rapport fra IRIS, arbeidet rundt 40 prosent av de sysselsatte i fylket i oljenæringen eller bedrifter som leverer til oljebransjen (IRIS 2015). Dette gjør også at det er i Rogaland arbeidsledigheten øker klart mest (figur 6). Det siste året har bruttoledigheten økt med 82 prosent i Rogaland, en langt større økning enn noe annet fylke. I Rogaland ser vi også at ledigheten sprer seg til flere bransjer. Boligprisene faller nå i Stavangerområdet, og vi ser en økning i ledigheten blant byggearbeidere. På landsbasis har bruttoledigheten innen bygg og anlegg økt med om lag 20 prosent. Over halvparten av denne veksten har kommet i Rogaland alene.

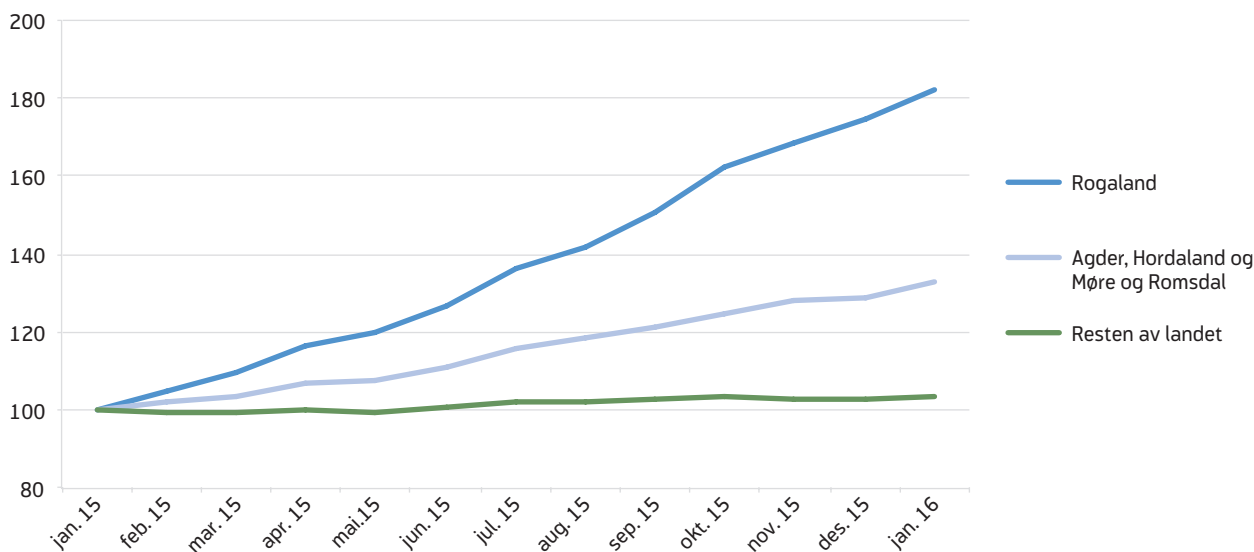
Samtidig ser vi også at arbeidsledigheten er på vei opp i andre fylker hvor oljebransjen sysselsetter mange.

Figur 5. Utviklingen i summen av helt ledige og arbeidssøkere på tiltak (bruttoledigheten) i ulike yrkesgrupper. Sesongjustert. Indeksert: Januar 2015 =100

Kilde: NAV

Figur 6. Utviklingen i summen av helt ledige og arbeidssøkere på tiltak (bruttoledigheten) i ulike regioner. Sesongjustert. Indeksert: Januar 2015 =100

Kilde: NAV

I Aust-Agder, Vest-Agder, Hordaland og Møre og Romsdal var bruttoledigheten til sammen 33 prosent høyere i januar 2016 enn ett år tidligere. I resten av landet har bruttoledigheten holdt seg stabil i denne perioden, og kun økt med 3 prosent. Over halvparten av økningen kom imidlertid i Akershus, som også har mange sysselsatte i oljerelaterte virksomheter. I fylker som Østfold og Hedmark har det vært en nedgang i bruttoledigheten, mens blant annet Oslo, Vestfold, Telemark, Sogn og Fjordane, Nordland og Troms har små endringer i bruttoledigheten.

Utviklingen internasjonalt

Eksporten av tradisjonelle varer og tjenester utgjør nesten 30 prosent av Fastlands-BNP². Omfanget av norsk eksport betyr mye for produksjonen i Norge og derfor også etterspørselen etter arbeidskraft. I 2015 gikk nesten 70 prosent av fastlandseksporten til EU og USA, målt i løpende priser. Utviklingen hos våre handelspartnere er derfor viktig for utviklingen i norsk økonomi.

Moderat vekst i eurosonen

Det har nå vært økonomisk vekst i eurosonen hvert kvartal siden andre kvartal 2013. Veksten i denne perioden har imidlertid vært svært beskjeden, med en gjennomsnittlig vekst på 0,3 prosent per kvartal. Også i tredje og fjerde kvartal 2015 var veksten i eurosonens bruttonasjonalprodukt (BNP) på 0,3 prosent, noe lavere enn i første halvår 2015. Det er også stor forskjell mellom ulike land. I land som Hellas og Finland falt BNP, mens veksten var høy i blant annet Spania, Polen og flere andre østeuropeiske land. Utenom eurosonen var veksten høy hos viktige handelspartnere som Sverige og Storbritannia.

Arbeidsledigheten i eurosonen har falt jevnt siden toppnivået i 2013, men er fortsatt på et høyt nivå. Ved utgangen av desember var arbeidsledigheten på 10,4 prosent, ifølge sesongjusterte tall fra Eurostat. Dette er det laveste den har vært siden september 2011. Det er store forskjeller mellom landene, med ledighetsrater på mer enn 20 prosent i både Spania og Hellas, og 4,5 prosent i Tsjekia og Tyskland.

.....

² Bruttonasjonalprodukt for Fastlands-Norge er lik bruttonasjonalprodukt (BNP) utenom næringene utvinning av olje og naturgass, tjenester knyttet til olje- og gassutvinning, rørtransport og utenriks sjøfart.

For å stimulere etterspørselen og få økt aktivitet i økonomien har den europeiske sentralbanken (ESB) ført en ekspansiv pengepolitikk. Styringsrenten er negativ og sentralbanken har også satt inn ytterligere ekspansive pengepolitiske tiltak, blant annet i form av obligasjonskjøp.

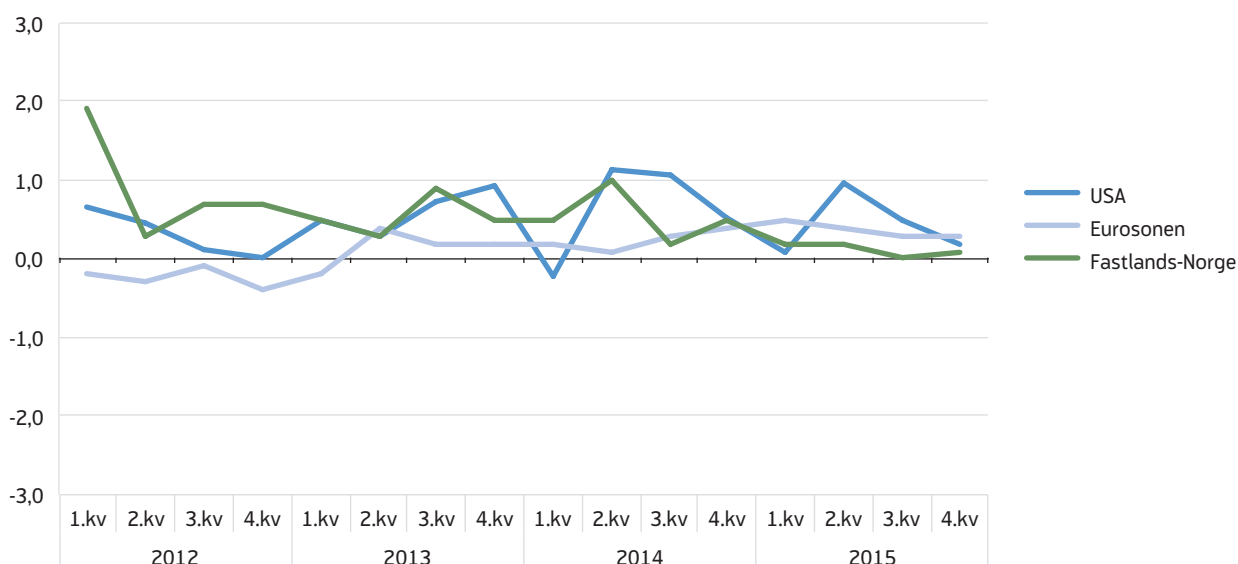
Selv om den økonomiske veksten i eurosonen avtok noe utover 2015, holder den seg på et moderat nivå. En fortsatt svak euro er positivt for eksporten, og lav oljepris bidrar positivt til veksten ettersom eurosonen er en oljeimportør. Flyktningkrisen vil trolig også bidra til noe mer ekspansive offentlige budsjetter, og litt høyere økonomisk vekst de neste par årene. Den europeiske sentralbanken vil fortsette å føre en ekspansiv pengepolitikk, i og med at inflasjonen er svært lav og arbeidsledigheten fortsatt høy. I sum gjør dette at det kan være grunn til å vente noe høyere vekst i eurosonen framover, men at den fortsatt vil holde seg på et moderat nivå. Det internasjonale pengefondet (IMF) anslår at veksten i eurosonen vil bli på 1,7 prosent både i år og neste år.

Moderat vekst i USA

I USA økte BNP med 0,7 prosent målt i årlig rate i fjerde kvartal, ifølge foreløpige sesongjusterte tall fra Bureau of Economic Analysis. Dette er klart lavere enn i tredje kvartal da veksten var på 2,0 prosent. Nedgangen skyldes blant annet lavere vekst i privat konsum og nedgang i eksporten. Sistnevnte henger trolig sammen med en høy dollarkurs.

Arbeidsledigheten i USA var på 4,9 prosent av arbeidsstyrken i januar, ifølge sesongjusterte tall fra Bureau of Labor Statistics. Ledigheten var dermed 0,8 prosentpoeng lavere enn i januar 2015. Dette er den laveste arbeidsledigheten i USA siden februar 2008, altså siden før finanskrisen. Sysselsettingen utenom jordbruket økte med 151 000 personer i januar. De tre siste månedene i 2015 var veksten på 231 000 i gjennomsnitt per måned. Selv om veksten ble lavere i januar, fortsetter arbeidsledigheten å falle og lønnsveksten har tatt seg opp. Andelen av befolkningen som er sysselsatt har økt fra 59,0 prosent i januar 2015 til 59,6 prosent i januar 2016.

Figur 7. Kvartalsvis BNP-vekst blant Norges viktigste handelspartnere. Sesongjusterte tall. Prosent

Kilde: Eurostat, Bureau of Economic Analysis og SSB¹

.....

¹ Tall for utviklingen i Fastlands-Norge.

Bedringen i amerikansk økonomi og den fallende ledigheten bidro til at den amerikanske sentralbanken økte renten i desember. Det er også ventet at sentralbanken vil fortsette å heve renten i år, men det er usikkert hvor raskt neste renteheving kommer og hvor mange rentehevinger som vil komme i løpet av året. IMF venter i sin siste prognose at veksten i amerikansk økonomi vil holde seg relativt moderat, på 2,6 prosent, både i år og neste år.

Den globale økonomien

Veksten i kinesisk økonomi har de siste årene blitt gradvis lavere, og dette ser ut til å fortsette. I fjor økte BNP med 6,9 prosent, mot 7,3 prosent i 2014. Boligbyggingen har falt kraftig, veksten i industrien har avtatt og valutaen har svekket seg. Samtidig har detaljhandelen og tjenestesektoren hatt god vekst. Framover ventes det at veksten i kinesisk økonomi vil

fortsette å avta. IMF anslår en vekst på 6,3 prosent i år og 6,0 prosent neste år. Kina er verdens nest største økonomi, og lavere vekst vil dempe den globale veksten og bidra til lavere råvarepriser.

Den samlede globale veksten ventes å øke fra 3,1 prosent i 2015 til 3,4 prosent i 2016 og 3,6 prosent i 2017, ifølge IMF's prognose fra januar. Dette anslaget innebærer en nedjustering på 0,2 prosentpoeng sammenlignet med anslaget i oktober. Det skyldes blant annet nedjustert vekst i Brasil, Midtøsten og USA.

Utviklingen i Norge

Nedgangskonjunktur i fastlandsøkonomien

Norge er nå inne i en nedgangskonjunktur, drevet av redusert investeringer i petroleumsnæringen. Veksten i BNP Fastlands-Norge³ har vært svak siden andre

Tabell 1. Utvikling i makroøkonomiske hovedstørrelser. Årlig vekst og sesongjustert kvartalsvis vekst. Prosent

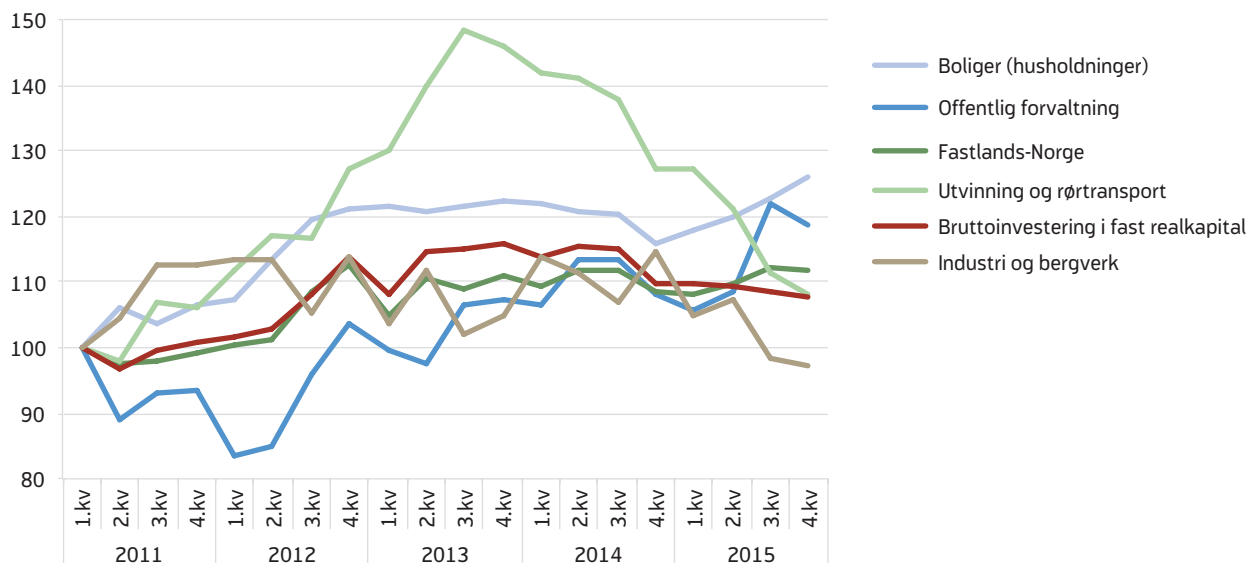
	2014	2015	1. kv. 2015	2. kv. 2015	3. kv. 2015	4. kv. 2015
Bruttonasjonalprodukt	2,2	1,6	-0,1	0,0	1,6	-1,2
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge	2,3	1,0	0,2	0,2	0,0	0,1
Konsum i husholdninger	1,7	2,0	0,6	0,6	0,2	0,6
- Varekonsum	0,6	1,1	-0,1	1,1	-0,6	0,0
- Tjenestekonsum	2,9	3,4	1,2	0,7	0,9	0,9
Konsum i offentlig forvaltning	2,9	1,8	-0,1	0,4	0,5	0,3
Bruttoinvestering i fast realkapital	0,0	-4,0	0,2	-0,6	-0,5	-0,9
- Utvinning og rørtransport	-2,9	-14,7	-0,1	-4,7	-8,1	-2,8
- Fastlands-Norge	1,3	0,2	-0,1	1,2	2,4	-0,4
- - - Næringer	-0,4	-2,8	0,1	-0,3	-3,9	-0,8
- - - Tjenester tilknyttet utvinning	-56,4	-15,6	13,5	4,1	-45,7	-14,4
- - - Andre tjenester	0,5	-2,5	-0,3	-0,7	-3,1	0,3
- - - Industri og bergverk	5,5	-8,9	-8,8	2,5	-8,3	-1,3
- - - Annen vareproduksjon	-0,4	1,5	7,6	-1,4	-0,7	-3,1
- - Boliger (husholdninger)	-1,5	1,6	1,6	1,9	2,2	2,5
- - Offentlig forvaltning	7,3	3,2	-2,4	3,0	12,3	-2,7
Eksport i alt	2,2	2,3	-3,0	0,3	5,6	-2,9
- Tradisjonelle varer	2,5	5,5	2,2	0,4	0,8	2,6
- Råolje og naturgass	1,9	0,9	-6,0	0,0	9,6	-4,8
Import i alt	1,5	0,6	3,8	-1,8	-2,6	1,6
- Tradisjonelle varer	1,0	1,7	4,0	-0,5	-4,5	3,9

Kilde: SSB

.....

³ Bruttonasjonalprodukt for Fastlands-Norge er lik bruttonasjonalprodukt (BNP) utenom næringene utvinning av olje og naturgass, tjenester knyttet til olje- og gassutvinning, rørtransport og utenriks sjøfart.

Figur 8. Utviklingen i investeringene. Sesongjustert. Indeksert: 1. kvartal 2011=100

Kilde: SSB

halvår 2014, og var på 0,1 prosent fra tredje til fjerde kvartal 2015. Samlet endte veksten på 1,0 prosent fra 2014 til 2015, som er et godt stykke under den beregnede trendveksten på om lag 2,25 prosent.

Lavere investeringer

De totale bruttoinvesteringene utgjør mer enn en fjerdedel av Fastlands-BNP og inkluderer både investeringer på norsk sokkel og på fastlandet. Bruttoinvesteringene falt mot slutten av 2014, og fortsatte å falle i 2015. Dette skyldes særlig at petroleumsinvesteringene falt kraftig i fjor, mens økte boliginvesteringer og offentlige investeringer dro i motsatt retning (figur 8).

Fortsatt nedgang i petroleumsinvesteringene

Petroleumsinvesteringene nådde sitt høyeste nivå i tredje kvartal 2013, men har falt kraftig etter dette. Fallet i investeringene var særlig stort i tredje kvartal, men de falt også i fjerde kvartal 2015. Oljeinvesteringene var dermed 27 prosent lavere i fjerde kvartal 2015 enn de var på sitt høyeste i tredje kvartal 2013. Oljeinvesteringenes bidrag til produksjonen i fastlandsøkonomien har dermed blitt markert mindre i denne perioden og også etterspørselen rettet mot ulike industrinæringer og tjenesteleverandører.

Oljeprisen falt kraftig fra sommeren 2014. I januar i år var prisen under 30 dollar, og har siden variert i områ-

det 30–35 dollar. Prisen har dermed falt fra 114 dollar fatet til 30 dollar fatet på halvannet år, og flere analysmiljøer har nedjustert forventningene til utviklingen i oljeprisen framover. Vi antar at oljeprisen vil holde seg lav, og kun stige svakt framover. Det er flere grunner til dette. Ny teknologi har økt tilbudet av olje fra USA, og selv om produksjonen nå faller som følge av den lave oljeprisen, er oljeproduksjonen fortsatt høyere enn etterspørselen. Atomavtalen med Iran inneholdt lettelse i sanksjonene mot Iran, og kan dermed bidra til potensielt stor eksport derfra, noe som vil øke overskuddet av olje i markedet. Etter hvert er det grunn til å anta at oljeproduksjonen globalt vil falle, fordi flere av produsentene nå taper penger. Det kan også komme produksjonskutt fra Russland og OPEC, men foreløpig er dette ikke avklart. Vi legger i vår prognose til grunn en oljepris på 37 dollar i gjennomsnitt i 2016 og 43 dollar i 2017. Det er imidlertid stor usikkerhet rundt framtidig oljepris, og vi har derfor også testet to andre baner for oljeprisen (en lavere og en høyere) i vår prognosemodell for å se hvordan dette vil slå ut i norsk økonomi, se bakerst i denne artikkelen.

Tallene fra kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR) viser en betydelig nedgang i oljeinvesteringene gjennom 2015. I SSBs investeringsundersøkelse fra november har virksomhetene nedjustert anslaget for investerin-

gene innen olje- og gassvirksomhet i 2016 sammenlignet med anslaget i august. På bakgrunn av dette venter vi fortsatt en kraftig nedgang i oljeinvesteringene i år, mens vi anslår nedgangen å bli markert lavere i 2017.

Vekst i boliginvesteringene

Boliginvesteringene økte gjennom hele 2015 og var 8 prosent høyere i fjerde kvartal 2015 enn i fjerde kvartal 2014, ifølge sesongjusterte tall fra KNR. Igangsatt bruksareal til bolig økte med nesten 5 prosent fra tredje til fjerde kvartal 2015, og var dermed 23 prosent høyere enn ett år tidligere. Dette gir grunn til å tro at boliginvesteringene vil fortsette å vokse framover.

Boligprisene økte også kraftig i 2015, med unntak av Stavangerområdet, som hadde fallende boligpriser. Denne utviklingen fortsatte også i januar i år, med sterk vekst særlig i Oslo-området, men fortsatt fall i Stavanger. Norges Bank har signalisert at det vil komme ytterligere rentekutt i 2016, og utlånsrentene på boliglån ser ut til å fortsatt være på vei ned. Dette vil bidra til å holde etterspørselen etter boliger oppe. Samtidig vil økende arbeidsledighet og lav lønnsvekst virke i motsatt retning og bidra til å dempe etterspørselen. Vi antar at boligprisene vil flate ut utover i 2016, før de igjen tar seg noe opp i 2017. Samlet venter vi at boliginvesteringene vil fortsette å vokse både

i år og neste år, noe som vil bidra til fortsatt sysselsetningsvekst innen bygg og anlegg.

Oppgang i industriinvesteringene framover

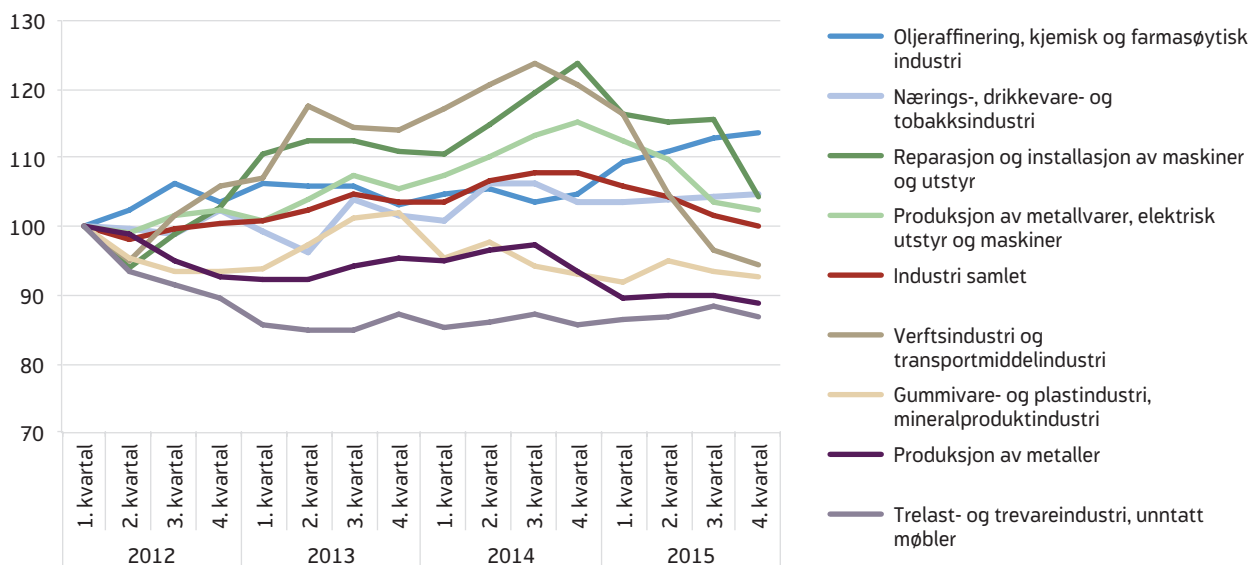
Industriinvesteringene falt kraftig i første kvartal 2015, etter sterk vekst i fjerde kvartal 2014. Videre utover i 2015 har investeringene falt enda noe mer. Det er særlig innen oljerelatert industri at investeringsnivået faller, mens produksjon av metaller, samt oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri var blant de få industrinæringene som hadde høyere investeringsnivå i 2015 enn i 2014.

SSBs investeringsundersøkelse fra august tyder på at industriinvesteringene vil ta seg opp framover. Det ventes størst investeringsvekst innenfor eksportrettede næringer som oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri og metallindustri. Dette må sees i sammenheng med den svake kronen, som har bedret situasjonen for tradisjonell eksportindustri betydelig. For industrien samlet venter vi en oppgang i industriinvesteringene både i 2016 og 2017.

Todelingen i norsk industri reverseres

Bruttoproduktet i industrien falt gjennom 2015 (figur 9). Nedgangen skyldes i stor grad fallende produksjon i næringene som leverer til oljeindustrien, som verftsindustri, produksjon av metallvarer samt reparasjon og

Figur 9. Bruttoprodukt for industrien. Utvalgte industrinæringer. Sesongjustert. Indeksert: 1. kvartal 2012=100

Kilde: SSB

installasjon av maskiner og utstyr. Utviklingen innen tradisjonell eksportindustri, som produksjon av råvarer, har vært mer positiv og bidratt til å dempe nedgangen i industrien samlet. Produksjonen innen oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri har vært høyere enn i 2014, og innen blant annet trelast og trevarer har det også vært en liten økning. Todelingen vi har hatt de siste tiårene, med langt sterkere vekst i oljerelatert industri enn annen industri, er altså nå snudd rundt.

Vi forventer økt produksjon innen eksportrettet industri framover. Det skyldes den svake kronekursen, som gjør norske produkter mer konkurransedyktige på de internasjonale markedene, og at noe høyere økonomisk vekst blant våre viktigste handelspartnere vil bidra til høyere etterspørsel etter norske varer fra utlandet. Dette vil føre til økt eksport av tradisjonelle varer. Innen oljerelatert industri venter vi at produksjonen vil fortsette å falle.

Moderat vekst i privat konsum

Husholdningenes forbruk utgjør halvparten av Fastlands-BNP, og deres forbruksbeslutninger har derfor stor betydning for veksten i norsk økonomi. Bortsett fra en svakere utvikling i tredje kvartal, var det god vekst i konsumet gjennom 2015. Årsveksten ble på 2,0 prosent, noe høyere enn i 2014. I dagens nedgangskonjunktur blir det trolig liten endring i reallønningene i 2016, mens lavere renteutgifter likevel vil bidra til noe høyere disponibel inntekt. Spareraten har vært relativt høy de siste årene, og vi venter at den fortsatt vil holde seg høy. I tillegg til de løpende inntektene, tar husholdningene hensyn til sin formue når de bestemmer sitt forbruk, og en stor del av hushold-

ningenes formue består av eiendom. Vi legger til grunn en svakere vekst i boligprisene, noe som også vil bidra til å dempe veksten i privat konsum.

I år venter vi at effektene av høyere prisvekst, svak vekst i sysselsetting og svak lønnsvekst vil føre til at veksten i privat konsum blir klart lavere enn i fjor. I 2017 antar vi en lavere prisvekst og en høyere sysselsettingsvekst, som igjen vil bidra at det private forbruket vil ta seg opp.

Vekst i offentlige utgifter

Konsumet i offentlig forvaltning økte med 1,8 prosent i fjor. Bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning økte særlig kraftig fra andre til tredje kvartal, på grunn av overtakelse av nytt kampfly samt høye investeringer i infrastruktur. Disse størrelsene utgjør til sammen 30 prosent av Fastlands-BNP og var et viktig bidrag til veksten i fastlandsøkonomien i fjor. Framover vil flyktningssituasjonen bidra til økte offentlige utgifter, blant annet til behandling av asylsøknader, bygging av asylmottak og flyktningeboliger, flere plasser i introduksjonsordningen m.m. I tillegg ventes fortsatt økte investeringer i infrastruktur, samt nye kampflykjøp i 2017.

Høyere eksport av tradisjonelle varer

Den svake kronekursen er svært positiv for norsk eksport. Eksporten av tradisjonelle varer økte klart i 2015. Eksporten av industriprodukter var 6 prosent høyere i 2015 enn i 2014. Det var god vekst både innen eksport av verkstedprodukter, kjemiske produkter og raffinerte oljeprodukter. Sistnevnte kan imidler-

Tabell 2. Historiske tall over befolkning i yrkesaktiv alder, arbeidsstyrken, sysselsatte og arbeidsledige ifølge AKU

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Befolkning 15-74 år	3 559 000	3 618 000	3 680 000	3 743 000	3 798 000	3 850 000	3 896 000
Arbeidsstyrken	2 590 000	2 602 000	2 629 000	2 677 000	2 704 000	2 734 000	2 772 000
Sysselsatte	2 508 000	2 508 000	2 543 000	2 591 000	2 610 000	2 637 000	2 651 000
Yrkesdeltakelsen	72,8 %	71,9 %	71,4 %	71,5 %	71,2 %	71,0 %	71,2 %
AKU-arbeidsledige	82 000	94 000	86 000	86 000	95 000	96 000	121 000
Registrerte helt ledige (NAV)	69 267	74 643	69 395	65 682	69 719	75 254	80 561

Kilde: SSB og NAV

tid variere mye fra kvartal til kvartal. Også eksporten av tjenester økte fra 2014 til 2015.

Framover venter vi noe høyere økonomisk vekst blant Norges viktigste handelspartnere og at deres etterspørsel etter norske varer og tjenester dermed vil fortsette å øke. Den norske kronen har svekket seg mye etter at oljeprisen begynte å falle, og vi venter at den vil holde seg svak gjennom prognoseperioden. Dette vil også bidra til høyere etterspørsel fra utlandet. Det vil medføre høyere vekst i eksportvolumet av norske varer og tjenester både i år og neste år.

Lav vekst i Fastlands-Norge i år

Vi venter at nedgangskonjunkturen fortsetter utover 2016, og anslår i vår prognose at veksten i fastlandsøkonomien blir på 2,0 prosent i år og 2,5 neste år. Et fortsatt fall i oljeinvesteringene vil bidra til å dempe veksten i økonomien både i år og neste år. Samtidig vil den svake kronekursen bidra til fortsatt god vekst i eksporten, og at produksjonen og investeringene i industrien tar seg opp. Vi venter også fortsatt vekst i boliginvesteringene og offentlige investeringer, noe som fører til vekst i økonomien. I 2017 anslår vi at Norge igjen går inn i en moderat oppgangskonjunktur, til tross for fortsatt fall i oljeinvesteringene.

NAV's arbeidsmarkedsprognose

Vi venter at nedgangskonjunkturen i Norge vil dempe etterspørselen etter arbeidskraft og at sysselsettingen derfor vil fortsette å vokse sakte i år. I 2017 vil økt vekst i fastlandsøkonomien også gi økt sysselsettingsvekst. Vi anslår at den gjennomsnittlige veksten i antall sysselsatte målt ved AKU blir på 21 000 i år og 40 000 i 2017 (tabell 3).

Arbeidsinnvandringen falt klart i 2015. Ifølge tall fra UDI kom 26 600 personer fra EØS-land til Norge som arbeidsinnvandrere i 2015, mot 34 200 i 2014. Redusert vekst og økt ledighet i Norge, sammen med god vekst i både Sverige og Polen, vil trolig bidra til at arbeidsinnvandringen holder seg lavere enn den har vært de siste årene. Dette vil også trekke ned veksten i arbeidsstyrken i Norge. Vi venter likevel at arbeidsstyrken vil fortsette å vokse. I gjennomsnitt anslår vi

Tabell 3. NAVs prognose for utviklingen på arbeidsmarkedet og for utvalgte indikatorer i norsk økonomi i 2016 og 2017

	2016	2017
Arbeidsmarked		
Registrerte helt ledige (antall)	91 000	92 000
Registrerte helt ledige i prosent av arbeidsstyrken	3,3	3,3
AKU-arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken	4,7	4,3
Sysselsettingsvekst i prosent (AKU)	0,8	1,5
Arbeidsstyrkevekst i prosent (AKU)	1,1	1,1
Realøkonomi – vekst i prosent		
Konsum i husholdninger mv.	1,3	3,2
Bruttoinvesteringer Fastlands-Norge	5,0	5,5
Petroleumsinvesteringer	-15,3	-4,2
Industriinvesteringer	9,8	6,4
Boliginvesteringer	5,0	3,0
Eksport	2,8	1,9
– Tradisjonelle varer	5,5	3,0
– Olje og gass	0,4	-0,1
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge	2,0	2,5
Priser		
NOK per euro (nivå)	9,4	9,1
Råoljepris i dollar per fat	37	43

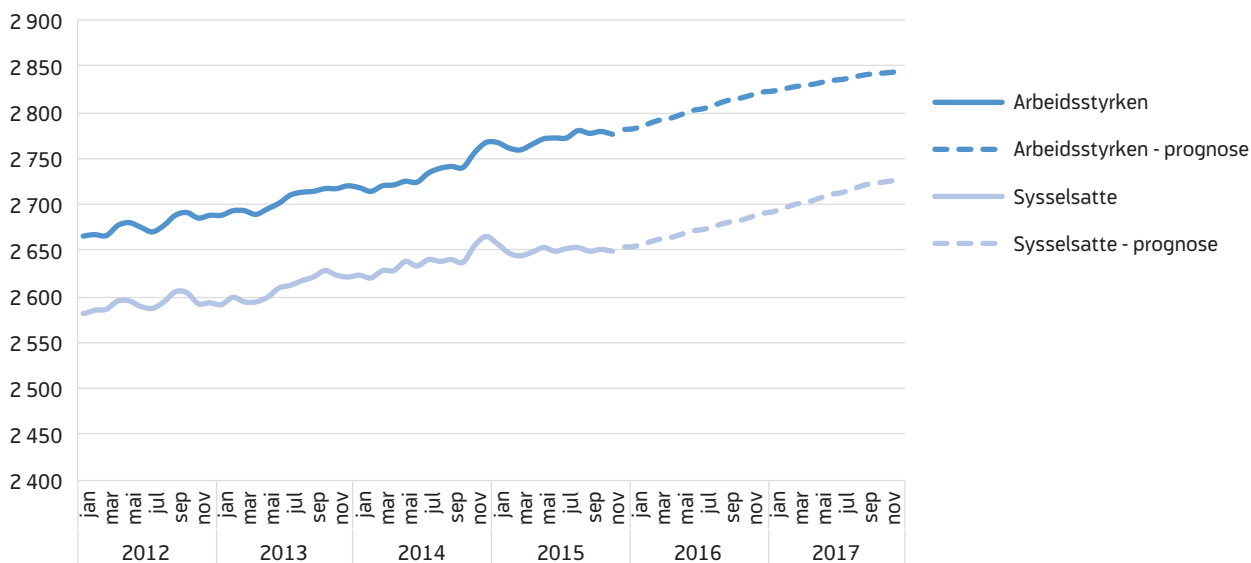
Kilde: NAV

at 31 000 flere vil være i arbeidsstyrken i år enn i fjor. I 2017 venter vi en økning på 32 000.

Arbeidsledigheten målt ved AKU økte langt mer enn den registrerte ledigheten fra våren 2014 til sommeren 2015. Høsten 2015 stoppet økningen i AKU-ledigheten opp, mens den registrerte ledigheten har fortsatt å øke jevnt. Vi anslår at arbeidsledigheten målt ved AKU vil fortsette å øke noe gjennom 2016, før den vil begynne å gå noe ned igjen i 2017 (se figur 11).

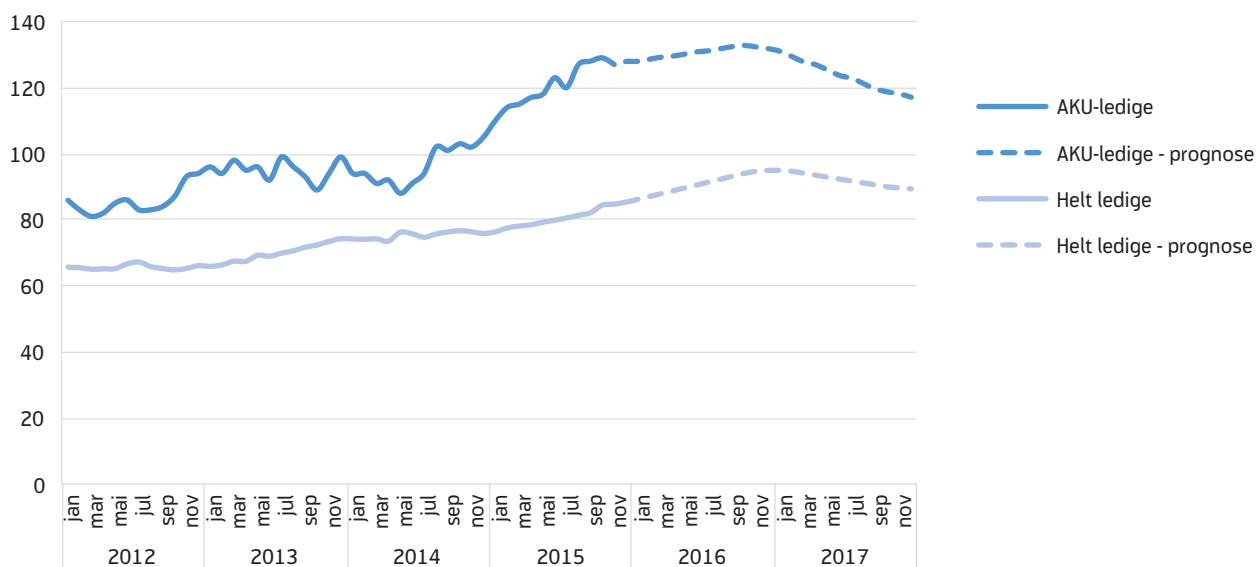
Den registrerte ledigheten har økt jevnt siden starten av 2015. Ved utgangen av året var det 80 800 som var registrert hos NAV som helt ledige, mens bruttoledigheten lå på 96 900. Bruttoledigheten økte med 1 100 personer i gjennomsnitt per måned i 2015, og øknin-

Figur 10. Utviklingen i arbeidsstyrken og sysselsettingen ifølge AKU.1 000 personer. Sesongjusterte tall

Kilde: SSB og NAV

Figur 11. Utviklingen i antall registrerte helt ledige og ledige ifølge AKU. 1000 personer. Sesongjusterte tall

Kilde: SSB og NAV

gen fra desember til januar var også på 1 100 personer, justert for sesongvariasjoner. Økningen i antallet helt ledige var noe mindre, på grunn av et økt tiltaksnivå, og endte på 800 personer i gjennomsnitt per måned i 2015. Antallet helt ledige økte også med 800 personer i januar. Dermed har økningen i antallet helt ledige til nå vært om lag som vi anslo i vår forrige prognose i oktober. Oljeprisen har imidlertid utviklet seg svakere enn vi antok på det tidspunktet, og ser

også ut til å forbli lavere framover. Vi har derfor nå lagt inn et større fall i oljeinvesteringene enn vi la til grunn i vår forrige prognose. Samtidig har også kronkursen svekket seg ytterligere, og Norges Bank har nedjustert sin rentebane. Disse faktorene trekker arbeidsmarkedsutviklingen i to ulike retninger, men den samlede effekten vil være at arbeidsledigheten vil fortsette å vokse gjennom året. Vi anslår nå at det i gjennomsnitt vil være 91 000 helt ledige i 2016, hvil-

ket tilsvarer 3,3 prosent av arbeidsstyrken. Den registrerte ledigheten vil dermed øke noe mer enn AKU-ledigheten, slik at gapet mellom disse to målene nærmer seg et mer normalt nivå. I 2017 anslår vi at den registrerte ledigheten vil begynne å gå noe ned. I og med at vi anslår at vi vil gå inn i 2017 med om lag 95 000 ledige (sesongjustert), vil likevel gjennomsnitt for 2017 bli noe høyere enn for 2016. Vi anslår at det i gjennomsnitt vil være 92 000 helt ledige i 2017. Det vil også fortsatt være betydelige geografiske forskjeller i utviklingen, med en fortsatt svak utvikling i olje-relatert virksomhet.

Næringsvise forskjeller

Den oljedrevne nedgangskonjunkturen fortsetter i 2016, og ytterligere fall i oljeinvesteringene vil bidra til at sysselsettingen innen oljebransjen og oljerelatert industri vil fortsette å falle i år. I 2017 anslår vi at utviklingen i disse næringene vil stabilisere seg, men vi vil trolig ikke se noen økning i sysselsettingen før tidligst mot slutten av prognoseperioden. Dette betyr at den økende ledigheten vi har sett for ingeniører og industriarbeidere ventes å fortsette. For den eksportrettede industrien venter vi derimot økt aktivitet framover og at sysselsettingen i disse næringene vil øke både i 2016 og 2017. Dette kan bidra til å dempe økningen i ledigheten blant ingeniører og industriarbeidere som kanskje vil finne arbeid i andre deler av industrien.

Bygge- og anleggsnæringen har vært blant næringene med størst vekst i sysselsettingen de siste årene. Vi venter at sysselsettingen innen bygge- og anleggsbransjen vil fortsette å øke både i år og neste år. Til tross for økt sysselsetting har ledigheten økt for bygge- og anleggsyrker i 2015. Over halvparten av økningen har kommet i Rogaland, hvor boligprisene er på vei ned og byggeprosjekter utsettes.

Sysselsettingen i varehandelen holdt seg stabil gjennom 2015, og det var også små endringer i antallet helt ledige. Vi venter at veksten i privat konsum blir lav i år, men at veksten tar seg opp i 2017 og med det sysselsettingen innen varehandel.

Helse- og omsorgstjenester sysselsetter flest personer i Norge, 20 prosent av de sysselsatte jobber her. Sys-

selsettingen i denne næringen har økt jevnt, og vi venter at den vil fortsette å øke de neste årene.

Hvordan vil flykningssituasjonen påvirke arbeidsmarkedet?

Slutten av 2015 var preget av flykningssituasjonen. I løpet av 2015 kom det 31 100 personer som søkte om asyl i Norge, hvorav personer fra Syria og Afghanistan utgjorde de to største gruppene (UDI). Dette er nesten tre ganger høyere enn antallet som kom i 2014. På kort sikt er effekten av den økte tilstrømmingen ekspansiv. Det må bygges flere asylmottak og boliger, og det må ansettes langt flere for å håndtere søknader, bemanne mottak, jobbe med integrerings- og oppfølgingsarbeid i kommunene m.m. Dette vil føre til økt sysselsetting innen blant annet offentlig sektor og bygg og anlegg. På lengre sikt vil asylstrømmen kunne føre til en betydelig økning i arbeidstilbudet. Når dette vil skje avhenger imidlertid av flere forhold, eksempelvis behandlingstid på asylsøknadene, hvor lang tid det tar å få bosatt flykningene i en vertskommune, om det kommer endringer i innretningen i introduksjonsprogrammet, om det kommer endringer i regelverk for utdanning og arbeidsdeltakelse, eller om det skjer endringer i situasjonen i flykningenes hjemland.

Trolig vil saksbehandlingstiden for asylsøknader øke, og etter godkjent asylsøknad skal asylsøkerne bosettes i kommunene. Introduksjonsprogrammet starter først etter at flykningen er bosatt i en kommune, og det er vanskelig å vite hvor mange flykninger kommunene vil klare å bosette hvert år. Dersom de fleste flykningene i tillegg skal gjennom et toårig introduksjonsprogram før de trer inn på arbeidsmarkedet vil vi trolig ikke se noen effekt av betydning på arbeidstilbudet før i 2018/2019. Dersom det legges opp til omfattende bruk av midlertidige arbeidstillatelser i mottaksfasen, en forsering av bosettings- og integreringsarbeidet, tidlig kompetansekartlegging hvor de med høy kompetanse tidligere avklares mot arbeidslivet eller lignende endringer, vil vi kunne se effekter i form av økt arbeidstilbud på et tidligere tidspunkt.

Vi har lagt til grunn at effekten av flykningssituasjonen på arbeidsmarkedet i 2016 og 2017 blir liten, og at bosettingstid og introduksjonsprogram gjør at vi

først om noen år vil få en større økning i arbeidstilbudet.

Effekter av endret oljepris

Oljeprisen har falt mye det siste halvannet året, og også etter at vi laget vår forrige prognose i oktober har oljeprisen falt mer enn ventet. Det er fortsatt stor usikkerhet knyttet til utviklingen videre. Rykter om at Russland og OPEC har diskutert å kutte oljeproduksjonen var nok til at oljeprisen økte noe igjen. Samtidig kan olje fra Irans store oljereserver, som nå kan slippes ut på markedet etter at de økonomiske sanksjonene mot Iran har opphørt, bidra til å senke prisene ytterligere. Foreløpig har også produksjonen i USA falt mindre enn ventet. I og med at usikkerheten er så stor har vi også testet to andre anslag for oljeprisen enn det vi har lagt til grunn i vår prognose: Et scenario hvor oljeprisen blir på 25 dollar fatet i gjennomsnitt i 2016 og 30 dollar i 2017, og et der oljeprisen stiger til 49 dollar i 2016 og 53 dollar i 2017. I førstnevnte scenario kan vi for eksempel tenke oss et økt tilbud av olje fra Iran, kombinert med at det ikke blir enighet om produksjonskutt og at oljeproduksjonen i USA holder seg høy. I det andre scenariet kan vi for eksempel se for oss at det blir enighet om et produksjonskutt slik at oljeprisen tar seg opp til et nivå rundt 50 dollar. Hvordan vil så disse to scenariene slå ut i norsk økonomi og på arbeidsmarkedet?

Scenario med lavere oljepris

Dersom oljeprisen blir på 25 og 30 dollar slår dette blant annet ut i at fallet i oljeinvesteringene blir større enn det vi nå har i vår prognose. Industriinvesteringene vil også øke mindre. Samtidig vil kronekursen svekke seg ytterligere, noe som resulterer i økt eksport av tradisjonelle varer og av tjenester. Selv om kronekursen demper effekten av oljeprisfallet ender vi opp med noe lavere vekst i sysselsettingen. Dermed blir antallet helt ledige i underkant av 2 000 høyere i gjennomsnitt i 2016 og drøye 3 000 høyere i 2017.

Scenario med høyere oljepris

I scenariet med høyere oljepris får vi motsatt dynamikk. Fallet i oljeinvesteringer blir her noe lavere enn i vår prognose, industriinvesteringene vil vokse noe mer, mens veksten i eksporten blir lavere. I dette scenariet ender vi da opp med knapt 2 000 færre helt

Makromodellen MODAG

Denne prognosen er basert på modellsimuleringer vi har gjort med den makroøkonometriske modellen MODAG. MODAG er en modell for norsk økonomi utviklet av Statistisk sentralbyrå (SSB). Modellen er estimert på årlige nasjonalregnskapsdata og er basert på økonomisk teori. For mer informasjon om MODAG, se

Likning for registrerte helt ledige

Helt ledige er en sentral variabel i NAVs prognoser. MODAG inkluderer ikke registrert ledighet. Arbeidsledigheten ifølge arbeidskraftundersøkelsen (AKU-ledigheten) er den eneste ledighetsvariabelen i MODAG. NAV har utarbeidet en ny likning for registrert ledighet og inkludert denne i MODAG. Likningen er en likevektkorrigeringsmodell der den løpende endringen i antall helt ledige er estimert å følge av den løpende endringen i AKU-ledigheten og avviket mellom nivåene på AKU-ledighet og registrert ledighet året før. Likningen inkluderer også et restledd, slik at modellbrukeren kan justere helt ledige dersom for eksempel løpende konjunkturstatistikk indikerer at helt ledige blir annerledes enn den estimerte likningen tilsier. Likningen blir reestimert hvert år når nye årstall blir tilgjengelig. NAVs anslag på registrerte helt ledige i denne prognosen er basert på følgende likningen, som er estimert på et sampel av årstall fra 1975 til 2014:

$$\Delta HL_t = -8 + 0,18\Delta HL_{t-1} + 0,76 \cdot \Delta AKU_t - 0,39 \cdot (HL_{t-1} - AKU_{t-1}) - 9,27 \cdot dummy_{2005} + 14,50 \cdot dummy_{2009} + HLR_t$$

der HL står for antall registrerte helt ledige, AKUL står for antall ledige ifølge AKU og HLR er restleddet. For dokumentasjon av estimeringen, herunder ADF-tester, signifikanstester og spesifikasjonstester, vennligst ta kontakt med Eugenia.Vidal-Gil@nav.no

ledige i gjennomsnitt i 2016 og nesten 3 000 færre i 2017.

Hvordan oljeprisen utvikler seg framover vil med andre ord ha betydning for hvordan arbeidsledigheten utvikler seg, men samtidig vil kronekursen bidra til å dempe disse effektene, enten oljeprisen går opp eller ned.

Referanser:

IRIS (2015) Industribyggerne 2015. En kartlegging av ansatte i norske petroleumsrelaterte virksomheter, med et særskilt fokus på leverandørbedriftenes ansatte relatert til eksport. Rapport IRIS – 2015/031. Stavanger: International Research Institute of Stavanger.

